

Respons

Pakistan: Muslimske menigheter i Norge - hva kreves for å bli imam?

Problemstilling/spørsmål:

- De største muslimske menighetene i Norge; størrelse og trosretning.
- Hva kreves for å bli imam? Er det krav til formell utdanning?
- Hvilken status har en *hafiz-e-Quran*, og vil han kunne forkynne i moskeer?

Muslimske menigheter i Norge

Det er et stort mangfold av muslimske menigheter i Norge, og disse er hovedsakelig forankret i de ulike innvandrergruppenes hjemlandsidentitet. Menighetene representerer forskjellige nasjonaliteter, etnisiteter, språk og retninger innen islam. Majoriteten av menighetene har forankring i sunni-islam, men representerer ulike skoleretninger. I tillegg finnes shia-menigheter og moskeer for de om lag tusen ahmadiyya-muslimene som er bosatt i Norge.

Kultur- og undervisningsdepartementet (KUD) har oversikt over de muslimske tros- og livssynssamfunn som mottar statsstøtte, samt det antall medlemmer som det gis statstilskudd for¹ (KUD u.å.). Islamsk Råd presenterer på sin hjemmeside et kart med oversikt over registrerte moskeer i Norge (Islamsk Råd u.å.). Det fremgår av oversikten at de fleste moskeene ligger i det sentrale østlandsområdet, med en konsentrasjon i Oslo indre øst (Grønland og Tøyen). Dette bekreftes av en oversikt fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus over tros- og livssynssamfunn i de to fylkene (u.å.). Vårt Land utarbeidet i 2010 en fylkesvis liste over registrerte muslimske trossamfunn. Listen er basert på tall fra de ulike Fylkesmennene i 2009 (Sanden 2010).

Det finnes uregistrerte muslimske menigheter som verken mottar statstilskudd og eller er medlem av Islamsk Råd. For å motta statsstøtte er det krav om mer enn 500 tilskuddsberettigede medlemmer (KUD 2012). For å være medlem av Islamsk Råd er det også

¹ Tilskuddsordningen er hjemlet i *Lov om trdomssamfunn og ymist anna* og *Lov om tilskudd til livssynssamfunn*.

krav om et visst antall medlemmer, men rådet praktiserer enkelte unntak for menigheter i utkantstrøk (samtale juni 2013).

Det finnes ikke statistikk over befolkningens religiøse tro i Norge, og således heller ikke over antallet muslimer. Statistisk Sentralbyrå (SSB) anslår at det er bosatt mellom 100 000 og 185 000 muslimer i landet, det vil si 2-4 prosent av befolkningen (Østby 2011). Islamsk Råd opplyser at det er 108 000 registrerte muslimer i Norge, og at om lag 70 000 av disse er tilknyttet en av organisasjonens medlemsmenigheter (samtale juni 2013). Mange muslimer i Norge er ikke medlem av en menighet, eller har ikke registrert medlemskap i den menighet de er tilknyttet.

Det bor i underkant av 40 000 personer med pakistansk bakgrunn i Norge² (SSB u.å.), og de fleste er sunni-muslimer. De første pakistanerne kom til Norge allerede på 1970-tallet som arbeidsmigranter, de fleste menn, og senere kom deres familiemedlemmer. En rekke av de muslimske menighetene og moskeene springer ut fra det pakistanske miljøet. Den pakistanske bevegelsen World Islamic Mission har reist Norges første moskébygg i Åkebergveien på Tøyen i Oslo. Moskeen ble tatt i bruk i 1995. Siden har det blitt bygget en håndfull moskeer, hovedsakelig i norsk-pakistansk regi. De færreste muslimske menigheter har sett seg i stand til å bygge egne moskeer, men har offentlige bønnerom (moskeer) i nedlagte industribygg, skolebygg, hus, leiligheter eller lignende.

Generelt om imamer

Begrepet *imam* er arabisk og betyr leder eller forbilde (Vogt 1994). Imamens rolle varierer ut fra kontekst, geografi og hvilken skoleretning innen islam det dreier seg om. Videre vil imamens funksjon og arbeidsoppgaver variere fra menighet til menighet.

Imamens rolle må ikke forveksles med den spesifikke rollen prester har i utføringen av religionens hellige handlinger innenfor kristendommen. Islam har ikke et organisert presteskap og et viktig budskap i islam er menneskenes direkte forhold til Gud, uten mellommenn (Vogt 1994).

Begrepet *mulla* brukes i Pakistan og Afghanistan, og har hovedsakelig samme betydning som imam (Islamsk råd Norge, samtale juni 2013).

Imamer i sunni-islam

Innen sunni-islam er imamen bønneleder. Han (det er alltid en mann) leder en gruppe troende under den rituelle bønne. Det kan dreie seg om å lede bønne for en tidsbegrenset periode, eksempelvis én enkelt bønn, men imamen kan også ha fast tilknytning til en moské og i egenskap av denne tilknytningen være fast bønneleder.

Det stilles ikke særskilte krav verken om teologisk utdanning, annen kompetanse eller om tidligere praksis for å være imam. Imam er utelukkende en religiøs lederrolle, og enhver muslim har de samme oppgaver og plikter og kan i prinsippet inneha rollen som imam. Det stilles i utgangspunktet ikke krav utover at imamen må være mann, ha kunnskap om Koranen og oppfattes som en religiøs autoritet. Innenfor sunni-islam vil imamen normalt bli valgt av

² Dette tallet inkluderer innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre, utenlandsfødt med en norskfødt forelder, norskfødt med en utenlandsfødt forelder.

menigheten/lokalsamfunnet, og ”personlig egnethet” og tillit i den lokalbefolkningen vil ha stor betydning:

The village mullah is not part of a clergy appointed from outside but part of the village, chosen by the people, one of their own (Johnson & Leslie 2004).

I tillegg til å lede livsløpsseremonier som begravelser, forrette ekteskap og andre religiøse seremonier i lokalsamfunnet, leder imamen ofte fredagsbønnen og holder den påfølgende preken.

Imamer i shia-islam

For shiaer har begrepet imam en annen og utvidet betydning. Ifølge shia-tradisjonen er imamen videreføring av Mohammeds profetiske misjon ved at profeten selv pekte ut Ali som sin legitime etterfølger. Ali er den første i rekken av imamer som representerer islams sanne lederskap (Vogt 2004). Det har etter hvert oppstått ulike retninger innen shia-islam ut fra antallet imamer som anerkjennes. Den dominerende tradisjonen i Pakistan er den såkalte tolvserkten, som mener det er tolv imamer i rekkefølge fra Ali. Imamen ivaretar menneskets behov for en permanent og ufeilbarlig leder og lærer. Ayatollah Khomeini ble etter sin død hedret som imam (Store norske leksikon 2009).

Shiaer bruker derfor andre begreper om de religiøse lederne i lokale menigheter.

Religiøst skriftlærde – alim/ulama

En person med teologisk utdanning, en religiøst skriftlærd, kalles en *alim* (flertallsbetegnelse *ulama*). Dette dreier seg om personer som er skolert i islamsk tradisjon, rettspraksis og lærespørsmål. De har stor innflytelse og nyter stor respekt. Betegnelsen benyttes både innen sunni- og shia-islam (Vogt 1994, s.136). En alim kan selvsagt også ha rollen som imam.

En alim vil ifølge en velinformert kilde alltid ha formell høyere utdanning, med varighet fra tre til seks år. I tillegg vil han som hovedregel ha gått flere år i lære. Det vil normalt være en forutsetning at han kan arabisk på et nivå tilstrekkelig til å kunne lese, oversette og analysere Koranen og andre religiøse skrifter på arabisk.³

I store menigheter er det normalt en alim som leder fredagsbønnen og holder den påfølgende preken.

Hafiz

Tittelen *hafiz* kommer av det arabiske verbet *hafaza*, ”å lære utenat”, og er forbeholdt personer som kan resitere hele Koranen på arabisk. Begrepet brukes både innen sunni- og shia-islam. Koranen har en helt spesiell status i islam da den anses å være Guds ord. Det sies at en hafiz ”har Koranen i sitt hjerte”, hvilket inngir respekt og anseelse (Islamsk råd Norge, samtale juni 2013).

En hafiz kan, i likhet med andre muslimske menn, være imam og bønneleder. Han vil også kunne være lærer på Koranskole. En hafiz anses imidlertid ikke å være alim.

³ Kunnskap i arabisk anses å være viktig fordi oversettelser av Koranen fra originalspråket arabisk ikke regnes som hellige skrifter, men som tolkninger av Koranen.

Religiøs utdanning og teologisk skoling i Pakistan

Sunni-muslimene utgjør ca. 75 prosent av den pakistanske befolkningen, mens om lag 20 prosent er shia-muslimer. Det er tre parallelle utdanningssystemer i Pakistan; det offentlige, det private og det trosbaserte *madrassa*-systemet. The National Education Census av 2005/06 viser at om lag 35 prosent går på private skoler, mens 4,4 prosent får skolegang ved ulike religiøse institusjoner. I provinsen Khyber Pakhtunkwa er andelen elever tilknyttet trosbaserte utdanningsinstitusjoner noe høyere enn i landet forøvrig (van den Bosch, Tahira & Khan 2008).

Det vil i all hovedsak være *madrassaer*, som ofte er tilknyttet en moské, som tilbyr religiøs undervisning. *Madrassaene* drives av en rekke ulike aktører og undervisningen kjennetegnes av et islam-basert pensum. Ifølge en kilde Landinfo møtte i Islamabad i november 2012 kreves ingen tillatelse fra myndighetene for å etablere en *madrassa*. Det er svært mange *madrassaer* i landet, og myndighetene har ikke oversikt over antallet; estimatene varierer fra 12 000 til 18 000. Det foreligger lite kunnskap både om hva som predikes ved *madrassaene*, og om kvalifikasjonene til de religiøse lederne/lærerene som er tilknyttet disse. Innenfor *madrassa*-systemet er islamske studier tilgjengelig på alle nivåer, fra grunnskole til master (postgraduate) (van den Bosch, Tahira & Khan 2008). Det er imidlertid kun et fåtall *madrassaer* som tilbyr utdanning på master-nivå.

Det er betydelig forskjell i det teologiske pensum ved de ulike lærestedene. Eksempelvis er det store variasjoner i hvor stor vekt det legges på ikke-teologiske fag som språk, biologi, samfunnskunnskap, matematikk, osv. På det indiske subkontinentet er Dars-i-Nizami det mest brukte pensumet innen den religiøse undervisningen, det gjelder både innen sunni- og shia-islam. Pensum her består blant annet av islamsk historie, islamsk lov og rettsvitenskap, samt inngående studier av Koranen, herunder memorering og resitering. I tillegg lærer elevene arabisk (syntaks og grammatikk), persisk og urdu (van den Bosch, Tahira & Khan 2008).

Det finnes en rekke læresteder, universiteter og høyskoler som tilbyr studier i teologi på master- og doktorgradsnivå. Ifølge en godt informert kilde har Universitetet i Islamabad godt renommé, og har studenter fra hele den muslimske verden. I tillegg til Minhaj-universitetet, hvor de islamske studiene også har høy status, tilbyr en rekke religiøse institusjoner studier innen teologi, blant annet Jamia Zargari, Hadiqat-ul-Uloom og Jamia Ashrafia.⁴

Rekruttering av religiøse ledere til moskeer i Norge

Det er et bredt spekter av moskeer med ulikt teologisk fokus i Norge. Menighetens behov varierer ut fra antall medlemmer, medlemmenes bakgrunn og hvilke oppgaver menighetene prioriterer. De menighetene som primært har fokus på å legge til rette for bønn, vil ha et begrenset behov for en alim, altså en skriftlærd imam. I tilfelle imamen også skal undervise, vil pedagogiske evner og utdanningsbakgrunn ha betydning ved rekruttering. Opplæring av menighetens medlemmer, spesielt barna, anses viktig av de fleste menigheter. Generelt ønsker menighetene i Norge å knytte til seg imamer med teologisk utdanning, slik at medlemmene kan søke råd, samt drøfte og reflektere rundt både etiske og teologiske spørsmål med en lærd (Islamsk råd Norge, samtale juni 2013).

⁴ For informasjon om undervisningstilbud, se henholdsvis Minhaj University u.å., Jamia Zargari u.å., Hadiqat-ul-Uloom u.å. og Jamia Ashrafia u.å.

Ansettelsesprosessen og hvilke forhold som tillegges vekt ved valg av imam varierer, avhengig av menighetens størrelse, ressurser og teologisk ståsted. En kilde med god kjennskap til muslimske menigheter i Norge hevder at det er stor bevissthet rundt imam-rollen, og at det anses som svært viktig at imamen reflekterer menighetens teologiske ståsted. Et annet hensyn som tillegges vekt er at imamen behersker språket til menighetens medlemmer. Det er fire hovedretninger/lovskoler innen sunni-islam⁵ og hanafi-skolen er den dominerende lovskolen blant pakistanerne i Norge. Rekruttering skjer ofte ved at styret for en menighet i Norge tar kontakt med utdanningsinstitusjoner innenfor den aktuelle lovskolen. En shia-moské vil rekruttere skriftlærde innen shia-islam, og deres dominerende lovskole, ja'fari. Shia-lærde vil ofte ha bakgrunn fra læresteder i Iran eller Irak. I enkelte tilfeller reiser styreleder for moskeen selv til lærestedene og intervjuer aktuelle kandidater (Islamsk råd Norge, samtale juni 2013). Det finnes foreløpig ingen utdanning innen muslimsk teologi i Norge, men ikke alle menigheter søker skriftlærde imam-kandidater utenfor Norge.

Ikke alle imamer i menigheter i Norge er tilknyttet menigheten på heltid, noen har annet arbeid i tillegg. Enkelte moskeer ansetter imamer og lærde på midlertidige kontrakter, eksempelvis to år. Andre ansetter uten tidsbegrensning.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Ashraf, Sarah (2012, desember). *Lessons learnt. Religious education and training provided by madrassas*. Swindon: Arts & Humanities Research Council. Tilgjengelig fra http://www.ahrc.ac.uk/What-We-Do/Strengthen-research-impact/Inform-public-policy/Documents/Religious_Education.pdf [lastet ned 17. juni 2013]
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus (u.å.). *Tros og livssynssamfunnsoversikt*. Oslo: Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Tilgjengelig fra http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMOA/Folk%20og%20samfunn/Statsborgerse_remonier/Trossamfunnsoversikt%20per%20juni.pdf?epslanguage=nb [lastet ned 10. juli 2013]
- [Hadiqat-ul-Uloom] (u.å.). *Introduction*. Islamabad: Hadiqat-ul-Uloom al-Islamia Lilbanat. Tilgjengelig fra http://www.hadiqa.edu.pk/intro_en.htm [lastet ned 16. juli 2013]

⁵ De fire lovskolene er hanafi-skolen, shafi'i-skolen, maliki-skolen og hanbali-skolen.

Respons **Pakistan: Muslimske menigheter i Norge - hva kreves for å bli imam?**

- Islamsk råd Norge (u.å.). *Moskeene*. Oslo: Islamsk råd Norge. Tilgjengelig fra <http://www.irm.no/moskeene> [lastet ned 10. juli 2013]
- Jamia Ashrafia (u.å.). *Jamia Ashrafia (Ashrafia Islamic University)*. Lahore: Jamia Ashrafia. Tilgjengelig fra http://www.jamiaashrafia.org/about_us.html [lastet ned 16. juli 2013]
- [Jamia Zargari] (u.å.). *Jamia-tul-uloom Al Islamia Zargari*. Karachi: Jamia-tul-uloom Al Islamia Zargari. Tilgjengelig fra <http://www.jamiaazargari.com/> [lastet ned 16. juli 2013]
- Johnson, Chris & Leslie, Jolyon (2004). *Afghanistan – The mirage of peace*. New York: Zed Books.
- KUD, dvs. Kultur- og undervisningsdepartementet (u.å.). *Antall tilskuddsberettigede medlemmer i tros- og livssynssamfunn i 2012*. Oslo: KUD. Tilgjengelig fra http://www.regjeringen.no/upload/KUD/Samfunn_og_frivillighet/Tros-og_livssyn/Oversikt_over_alle_samfunn_2012.pdf [lastet ned 10. juli 2013]
- KUD (2012, 31. januar). *Rundskriv V-6B/Tilskudd til tros- og livssynssamfunn 2012*. Oslo: KUD. Tilgjengelig fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/rundskriv/2012/tilskudd-til-tros--og-livssynssamfunn-20.html?id=671054> [lastet ned 10. juli 2013]
- Lov om tilskott til livssynssamfunn (1981). Oslo: Lovdata. Tilgjengelig fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19810612-064.html> [lastet ned 10. juli 2013]
- Lov om trdomssamfunn og ymist anna (1969). Oslo: Lovdata. Tilgjengelig fra <http://www.lovdata.no/all/nl-19690613-025.html> [lastet ned 10. juli 2013]
- Minhaj University (u.å.). *Minhaj University*. Lahore: Minhaj University. Tilgjengelig fra <http://www.mul.edu.pk/> [lastet ned 16. juli 2013]
- Sanden, Jarle (2010, 18. januar). Norges moskeer. *Vårt Land*. Tilgjengelig fra <http://www.vl.no/samfunn/norges-moskeer-> [lastet ned 9. juli 2013]
- SSB, dvs. Statistisk Sentralbyrå (2013, 25. april). *Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre, 1. januar 2013*. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2013-04-25?fane=tabell&sort=nummer&tabell=109859> [lastet ned 10. juli 2013]
- Store norske leksikon. *Ruhollah Khomeini* (sist endret 14. februar 2009). Tilgjengelig fra http://snl.no/Ruhollah_Khomeini [lastet ned 10. juli 2013]
- Van den Bosch, K., Bilquis, T. & Khan, T. (2008, april). *Islamic education in Pakistan*. Oslo: LINS. Tilgjengelig fra <http://www.lins.no/db/pdf/report200802.pdf> [lastet ned 10. juli 2013]
- Vogt, Kari (1994). *Islams hus - Verdensreligion på fremmarsj*. Oslo: Cappelen.
- Østby, Lars (2011, 26. august). Muslimske flertall i Norge? *Morgenbladet*. Tilgjengelig fra http://morgenbladet.no/ideer/2011/muslimsk_flertall_i_norge [lastet ned 10. juli 2013]

Muntlige kilder

- Islamsk råd Norge ved generalsekretær Mehtab Afsar. Samtale i Oslo, 28. juni 2013.
- Journalist og analytiker Dr. Ayesha Siddiq. Samtale i Islamabad, november 2012.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.